

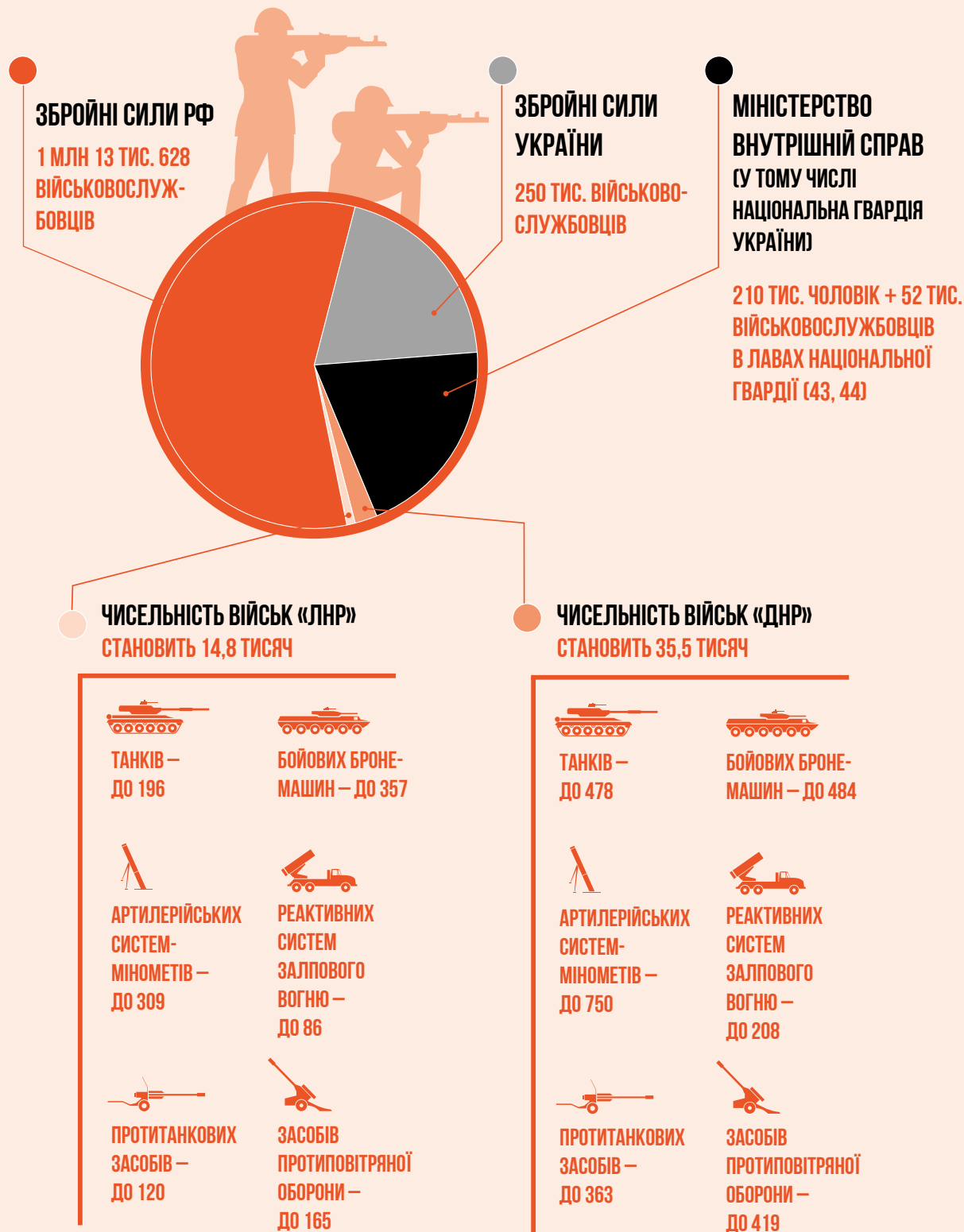

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Матеріали для учнів

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКУПАЦІЙНИХ СИЛ¹

¹ Збройний конфлікт в Україні: військова підтримка незаконних збройних формувань «ДНР» та «ЛНР» з боку Російської Федерації. Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2018. URL: <https://cutt.ly/kQTrLub>

Лікар	Військовий журналіст
Військовий капелан	Юридичний радник командира
Начальник штабу	Командувач
Артилерист	Танкіст
Зв'язківець	Працівник електростанції

<u>Вчитель</u>	<u>Поліцейський</u>
<u>Морський піхотинець</u>	<u>Льотчик (штурман)- випробувач</u>
<u>Учень</u>	<u>Повітряний стрілець- радист-випробувач</u>
<u>Радист</u>	<u>Снайпер</u>

КОНВЕНЦІЯ ПРО ПОЛІПШЕННЯ ДОЛІ ПОРАНЕНИХ І ХВОРИХ У ДІЮЧИХ АРМІЯХ ВІД 12 СЕРПНЯ 1949 РОКУ

ВИТЯГ

Стаття 12

Особовий склад збройних сил та інші особи, зазначені в наступній статті, які є пораненими або хворими, повинні користуватися повагою та захистом за будь-яких обставин.

Сторона конфлікту, під владою якої вони можуть знаходитися, забезпечує їм гуманне ставлення та догляд без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, національності, релігії, політичних переконань або за іншими аналогічними критеріями. Суворо забороняються будь-які замах на їхнє життя чи будь-яке насилля над їхньою особистістю; зокрема, їх заборонено вбивати або знищувати, піддавати тортурам чи біологічним дослідом, залишати умисно без медичної допомоги та обслуговування або умисно створювати умови для їхнього зараження чи інфікування. Пріоритетність у наданні медичної допомоги дозволяється лише з медичних причин термінового характеру.

До жінок повинні ставитися з усією особливою повагою, яка відповідає їхній статі. Сторона конфлікту, яка змушена залишити супротивнику поранених або хворих, залишає разом із ними, наскільки це дозволяють воєнні міркування, частину свого медичного персоналу та спорядження для сприяння догляду за ними.

Стаття 13

Ця Конвенція застосовується до поранених і хворих, які належать до таких категорій:

1. Особового складу збройних сил сторони конфлікту, а також членів ополчення або добровольчих загонів, які є частиною таких збройних сил.
2. Членів інших ополчень та добровольчих загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровольчі загони, зокрема такі організовані рухи опору, відповідають таким умовам:
  - a) ними командує особа, яка відповідає за своїх підлеглих;
  - b) мають постійний відмітний знак, добре помітний на відстані;
  - c) носять зброю відкрито;
  - d) здійснюють свої операції згідно із законами та звичаями війни.
3. Членів особового складу регулярних збройних сил, які заявляють про свою відданість урядові або владі, що не визнані державою, яка їх затримує.
4. Осіб, які супроводжують збройні сили, але фактично не входять до їхнього складу, наприклад цивільних осіб із екіпажів військових літаків, військових кореспондентів, постачальників, особового складу робочих підрозділів або служб побутового обслуговування збройних сил, за

умови, що вони отримали на це дозвіл збройних сил, яких вони супроводжують.

5. Членів екіпажів суден торгового флоту, у тому числі капітанів, лоцманів та юнг, а також екіпажів цивільних повітряних суден сторін конфлікту, які не користуються більш сприятливим режимом згідно з будь-якими іншими положеннями міжнародного права.
6. Жителів неокупованої території, які під час наближення ворога озброюються, щоб чинити опір силам загарбника, не маючи часу сформуватися в регулярні війська, за умови, що вони носять зброю відкрито й дотримуються законів і звичаїв війни.

КОНВЕНЦІЯ ПРО ПОВЕДЖЕННЯ З ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИМИ ВІД 12 СЕРПНЯ 1949 РОКУ

ВИТЯГ

Стаття 13

З військовополоненими необхідно завжди поводитися гуманно. Будь-який незаконний акт чи бездіяльність з боку держави, що тримає в полоні, які спричиняють смерть або створюють серйозну загрозу здоров'ю військовополоненого, що перебуває під її охороною, забороняються та будуть розглядатись як серйозне порушення цієї Конвенції. Зокрема, жодного військовополоненого не можна піддавати фізичному каліченню або медичним чи науковим експериментам будь-якого характеру, які не обґрунтовані потребою в проведенні медичного, стоматологічного або стаціонарного лікування військовополоненого та не здійснюються в його інтересах.

Так само військовополонені завжди повинні бути захищеними, зокрема від актів насилля чи залякування, а також від образ та цікавості публіки.

Застосування репресалій до військовополонених забороняється.

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ ВІД 12 СЕРПНЯ 1949 РОКУ

Стаття 24

Сторони конфлікту вживатимуть усіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще, а також для того, щоб полегшити, за будь-яких обставин, догляд за ними, виконання обрядів, пов'язаних з їхнім віросповіданням, та їхню освіту. Якщо це буде можливо, їхню освіту слід доручати особам з такими самими культурними традиціями.

Сторони конфлікту сприятимуть прийманню цих дітей нейтральною країною на час конфлікту за згодою держави-покровительки, якщо така є, та коли гарантується додержання принципів, викладених в абзаці першому.

Крім того, вони намагатимуться вжити необхідних заходів для того, щоб особу усіх дітей до 12 років можна було встановити завдяки спеціальним медальйонам або якимось інакше.

ЗВИЧАЄВІ НОРМИ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

ВИТЯГ

Норма 25. Медичний персонал, спеціально призначений для виконання медичних обов'язків, має право на повагу та захист за будь-яких обставин. Особи, що належать до медичного персоналу, втрачають право на захист, якщо поза своїми гуманітарними функціями вчиняють дії, що завдають шкоди противнику [МЗК/НМЗК]².

Норма 26. Забороняється покарання особи за виконання медичних обов'язків, що сумісні з медичною етикою, або примушування особи, яка виконує медичні функції, до виконання дій, що суперечать нормам медичної етики. [МЗК/НМЗК]

Норма 53. Заборонено використовувати голод серед цивільного населення як метод ведення війни. [МЗК/НМЗК]

Норма 87. З цивільними особами й особами, позбавленими боєздатності (*hors de combat*), слід поводитися гуманно. [МЗК/НМЗК]

Норма 88. Застосування міжнародного гуманітарного права передбачає заборону будь-якої дискримінації за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії чи віросповідання, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, статків, народження чи іншого статусу або за будь-якими іншими подібними ознаками. [МЗК/НМЗК]

Норма 89. Убивство заборонено. [МЗК/НМЗК]

Норма 90. Заборонено тортури, жорстоке чи нелюдське поводження, порушення над людською гідністю, зокрема принизливе й образливе поводження. [МЗК/НМЗК] Норма 91. Заборонено тілесні покарання. [МЗК/НМЗК]

Норма 92. Заборонено заподіювати каліцтва, піддавати медичним або науковим експериментам чи будь-якій іншій медичній процедурі, якої вказана особа не потребує за станом здоров'я і яка не відповідає загальноприйнятим медичним нормам. [МЗК/НМЗК]

Норма 93. Заборонено зґвалтування й інші форми статевого насильства. [МЗК/НМЗК]

Норма 94. Заборонено рабство і работоргівля в усіх їхніх формах. [МЗК/НМЗК]

Норма 95. Заборонено незаконне залучення до примусової праці без винагороди. [МЗК/НМЗК]

Норма 96. Заборонено брати заручників. [МЗК/НМЗК]

Норма 97. Заборонено використовувати живі щити. [МЗК/НМЗК]

Норма 98. Заборонено примусове зникнення. [МЗК/НМЗК]

---

² Кожна норма Звичаєвого міжнародного гуманітарного права має позначення, до якого виду конфлікту вона застосовується – міжнародного збройного конфлікту (МЗК), неміжнародного збройного конфлікту (НМЗК). Більша частина норм Звичаєвого міжнародного гуманітарного права застосовується до обох видів конфліктів.

НОРМА 99. Заборонено свавільне позбавлення волі. [МЗК/НМЗК]

НОРМА 100. Нікого не може бути визнано винним або засуджено, окрім як за вироком справедливого й компетентного суду, що забезпечує всі основні гарантії справедливого судочинства. [МЗК/НМЗК]

НОРМА 101. Нікого не може бути звинувачено у вчиненні злочину чи засуджено за нього на підставі будь-якого діяння чи бездіяльності, що не становили злочину відповідно до норм національного законодавства чи міжнародного права, що діяли на час вчинення такого діяння, так само не може бути призначено більш суворе покарання за те, що передбачалося на час учинення такого злочину. [МЗК/НМЗК]

НОРМА 102. Нікого не може бути засуджено за вчинення злочину, окрім як на підставі особистої кримінальної відповідальності. [МЗК/НМЗК]

НОРМА 103. Заборонено колективні покарання. [МЗК/НМЗК]

НОРМА 104. Переконавання й релігійні обряди цивільних осіб та осіб, позбавлених боєздатності (*hors de combat*), повинні поважатися. [МЗК/НМЗК]

НОРМА 105. Сімейне життя повинно поважатися, наскільки це можливо. [МЗК/НМЗК]

НОРМА 106. Комбатанти повинні відрізнити себе від цивільного населення під час участі у нападі або військовій операції, що є підготовкою до нападу. В іншому випадку вони втрачають право на статус військовополоненого. [МЗК]

НОРМА 107. Комбатанти, захоплені в полон у той час, коли вони займаються шпигунством, не мають права на статус військовополоненого. Їм не може бути винесений вирок або призначено покарання без попереднього судового розгляду. [МЗК]

НОРМА 118. Особи, позбавлені волі, повинні бути забезпечені приміщенням, харчуванням і водою в достатній кількості, належним одягом та медичним доглядом. [МЗК/НМЗК]

НОРМА 134. Особливі потреби жінок, яких торкнувся збройний конфлікт, такі, як захист та медична допомога, повинні братися до уваги. [МЗК/НМЗК]

НОРМА 135. Діти, яких торкнувся збройний конфлікт, мають право на особливу повагу та захист. [МЗК/НМЗК]

НОРМА 136. Заборонено вербувати дітей до збройних сил чи збройних угруповань. [МЗК/НМЗК]

НОРМА 137. Заборонено дозволяти дітям брати участь у воєнних діях. [МЗК/НМЗК]

НОРМА 138. Особи похилого віку, інваліди та хворі, яких торкнувся збройний конфлікт, мають право на особливу повагу та захист. [МЗК/НМЗК]

ВИТЯГ ЗІ СПІЛЬНОЇ СТ. 3 ЖЕНЕВСЬКИХ КОНВЕНЦІЙ ВІД 12 СЕРПНЯ 1949 РОКУ

Група 1

У разі збройного конфлікту, який / не має міжнародного характеру й виникає на території / однієї з Високих Договірних Сторін, / кожна сторона конфлікту / зобов'язана застосовувати як мінімум такі положення:

Група 2

1. З особами, які не беруть активної участі в бойових діях, / у тому числі з особами зі складу збройних сил / , що склали зброю, а також із тими, / хто hors de combat унаслідок хвороби / , поранення, затримання чи з будь-якої іншої причини, / поведуться гуманно, без будь-якої ворожої дискримінації, / причиною якої слугують раса, колір шкіри, / релігія чи вірування, стать, походження / чи майновий стан чи будь-які інші подібні критерії.

Група 3

Із цією метою є забороненими / й залишатимуться забороненими будь-коли та будь-де / такі діяння стосовно зазначених вище осіб: а) насилля над життям / й особистістю, зокрема всі види вбивств, / завдання каліцтва, / жорстоке поводження й тортури; б) захоплення заручників; / с) наруга над людською гідністю, / зокрема образливе та принизливе поводження; д) за-судження та застосування покарання / без попереднього судового рішення, / винесеного судом, який створено належним чином і / який надає судові гарантії, / визнані цивілізованими народами як необхідні.

Група 4

2. Підбирати поранених і хворих / та надавати їм допомогу. / Безстороння гуманітарна організація, / така, як Міжнародний комітет Червоного Хреста, / може запропонувати свої послуги сторонам конфлікту. / Крім того, сторони конфлікту / повинні шляхом укладення спеціальних угод / докла-дати зусиль з метою введення в дію / всіх або частини інших положень цієї Конвенції. / Застосування попередніх положень / не впливає на правовий статус / сторін конфлікту.

КАРТКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ЗС УКРАЇНИ³ ВИТЯГ

ЗАХИЩЕНІ ОСОБИ:

- Щоразу, коли дозволяє ситуація, підбирай всіх поранених і хворих (у тому числі представників ворожої сторони) та піклуйся про них.
- Заборонено брати заручників або використовувати «живі щити».
- Заборонено застосовувати катування, тілесні покарання, каліцтво, глум над людською гідністю, колективні покарання та покарання без належного судового рішення.

ЗАХИЩЕНІ ОБ'ЄКТИ:

- Заборонено знищувати, виводити або доводити до непридатності об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення.
- Заборонено грабувати майно цивільного населення.
- Заборонено завдавати масштабної, довготривалої та серйозної шкоди навколишньому природному середовищу.

ЗАХИСТ МЕДИЧНИХ МІСІЙ:

- Розпізнавальні емблеми Червоного Хреста повинні користуватися повагою за будь-яких обставин. Заборонено вчиняти будь-які дії, направлені на применшення поваги та захисту по відношенню до них.
- Медичні установи, персонал, обладнання та санітарно-транспортні засоби повинні користуватися повагою та захистом за будь-яких обставин.

ВЕДЕННЯ ВОЄННИХ ДІЙ:

- Цивільні об'єкти та цивільні особи не повинні бути об'єктами нападу.
- Необхідно вжити всіх можливих запобіжних заходів при визначенні того, чи є особа або об'єкт цивільними. У разі сумнівів слід вважати, що особа або об'єкт захищені від безпосереднього нападу.

НЕВИБІРКОВІ НАПАДИ ЗАБОРОНЕНІ.

- Атаки, які ймовірно можуть спричинити випадкові втрати серед цивільного населення або шкоду цивільним об'єктам, не повинні бути надмірними по відношенню до очікуваної конкретної та безпосередньої воєнної переваги.
- Заборонено вбивати чи ранили комбатанта (особа зі складу збройних сил, яка бере участь у збройному конфлікті), який знаходиться під твоїм контролем, нездатний захистити себе або чітко висловив намір здатися.
- Необхідно вжити всіх можливих запобіжних заходів для захисту підконтрольного цивільного населення та цивільних об'єктів від наслідків нападів.

---

³ Картка військовослужбовця, підготовлена Міністерством оборони України за сприяння Міжнародного Комітету Червоного Хреста // <https://cutt.ly/zWLdH9Y>

НАДАЙТЕ ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ (ТАК/НІ)

	ТАК	НІ
1. Міжнародне гуманітарне право забороняє війни та забезпечує мир.	☐	☐
2. Основні Женевські конвенції про захист жертв війни укладені в 1945 році.	☐	☐
3. Міжнародне гуманітарне право підрозділяє усіх осіб на комбатантів та некомбатантів.	☐	☐
4. Міжнародне гуманітарне право обмежує насильство у період збройних конфліктів.	☐	☐
5. Кожна з чотирьох Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р. захищає окрему категорію жертв війни.	☐	☐
6. Міжнародне гуманітарне право зобов'язує безпосередньо юридичних та фізичних осіб дотримуватися правил ведення війни.	☐	☐
7. Міжнародне гуманітарне право може порушуватися жертвою агресії.	☐	☐
8. Міжнародне гуманітарне право обмежує воюючих щодо засобів та методів ведення війни, захищає жертв війни.	☐	☐
9. Міжнародне гуманітарне право застосовується тільки у війні між державами.	☐	☐
10. До комбатантів належить особливий склад збройних сил держави.	☐	☐
11. Міжнародним збройним конфліктом є окупація, яка не зустріла збройного опору.	☐	☐